

عنوان:

پیشگیری وضعی در تقابل با حریم خصوصی

نویسندگان:

دکتر مسعود حیدری

عضویت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)

دکتر مهدی جلیلیان

عضویت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد

سرشناسه	: حیدری، مسعود، ۱۳۵۴
عنوان و نام پدیدآور	: پیشگیری وضعی در تقابل با حریم خصوصی نویسندگان مسعود حیدری، مهدی جلیلیان
مشخصات نشر	: اصفهان: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	: ۲۶۴ : مصور (بخشی رنگی)
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۴۵۹۷-۷
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: جرم و جنایت- پیشگیری
موضوع	: Crime prevention
موضوع	: حق صیانت از حریم شخصی
موضوع	: Privacy, Right of
شناسه افزودن	: جلیلیان، مهدی، ۱۳۶۶
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان
رده‌بندی کنگره	: ۳۹۷-۹۰۶/ HV۷۴۳۱
رده‌بندی دیویی	: ۳۲۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۲۳۰۰۶۴

	پیشگیری وضعی در تقابل با حریم خصوصی مسعود حیدری- مهدی جلیلیان
ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان) نشانی: اصفهان، خیابان جی صندوق پستی: ۸۱۵۹۵-۱۵۸	مدیر تولید: فاطمه دادرسی نوبت چاپ: ۱۳۹۷ ناشر همکار: نشر گویا
تلفن: ۰۳۱-۳۵۳۵۴۰۰۱-۹ فاکس: ۳۵۳۵۴۰۶۰ Email: info@khuisf.ac.ir	© حق چاپ محفوظ است. شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۴۵۹۷-۷ ISBN: 978-964-10-4597-7

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۵	مقدمه
۱۵	فصل نخست: کلیات
۲۱	فصل دوم: جرم‌شناسی پیشگیری
۳۰	پیشگیری در تئوریه‌های جرم‌شناسی
۳۷	نظریه‌ی پیشگیری وضعی جرم
۴۰	مدل‌های پیشگیری
۴۲	مدل محافظه کار
۴۳	مدل لیبرال (آزادمنشی)
۴۴	مدل رادیکال
۴۶	جریان قدرت گرا
۴۷	جریان مساوات گرا
۴۹	پیشگیری اجتماعی از بزهکاری
۵۳	فصل سوم: چالش‌های پیشگیری وضعی در رویارویی با حریم خصوصی
۵۹	پیشگیری وضعی و تقویت اهداف و امنیتی کردن شرایط زیست
۶۹	تعریف حریم خصوصی
۷۵	مبانی حمایت از حریم خصوصی
۹۵	پیشگیری وضعی و نقض حریم خصوصی جسمانی
۱۰۷	پیشگیری وضعی و نقض حریم خصوصی اماکن و اشیاء
۱۲۲	پیشگیری وضعی و نقض کنترل و محدودیت در آزادی‌های فردی
۱۲۳	پیشگیری وضعی و تعرض به حریم و زندگی خصوصی از گذر توسعه کنترل‌ها
۱۲۴	پیشگیری وضعی و نظارت ویدئویی در اماکن عمومی و نقض حریم خصوصی
۱۳۸	پیشگیری وضعی و نقض حریم خصوصی ارتباطات
۱۴۳	پیشگیری وضعی و ارتباطات کلامی و نقض حریم خصوصی

۱۴۷.....	پیشگیری وضعی و ارتباطات کتبی و نقض حریم خصوصی
۱۵۴.....	پیشگیری وضعی و حریم خصوصی اطلاعات و نقض حریم خصوصی
۱۷۰.....	پیشگیری وضعی، فضای مجازی (فضای سایبر) و نقض حریم خصوصی
۱۹۷.....	پیشگیری وضعی از جرائم رایانه‌ای و نقض حریم خصوصی

۲۱۵.....	پیوست
----------	-------

۲۳۳.....	فهرست منابع
----------	-------------

پیشگفتار

اگر انسان در جزیره‌ای دور دست، تک و تنها و به دور از هم‌نوعان خود زندگی می‌کرد، شاید نیازی به شناسایی حق، وظیفه و تکلیف برای وی احساس نمی‌شد. اما حقیقت امر این است که انسان در اجتماع زندگی می‌کند و زندگی در اجتماع ایجاب می‌نماید که حق، تکلیف و وظیفه‌ای برای هر یک از افراد جامعه شناسائی شود، زیرا در غیر این‌صورت پدیده‌هایی مانند بی‌نظمی، هرج و مرج، کشمکش، استبداد، بی‌اعتمادی و نظایر آن بر اجتماع حاکم خواهد شد؛ بنابراین شناسائی حق برای افراد اجتماع ضروری به نظر می‌رسد. از این رو، حق جایگاه ارزشمندی در بین مباحثات حقوقی، سیاسی و اجتماعی دارد.

یکی از حقوق اساسی بشر که می‌توان در مقابل تعرضات دیگران به زندگی خصوصی خود و نیز مداخلات ناروای دولت‌ها مورد حمایت قرار می‌دهد، «حق بر حریم خصوصی» است. این حق که ارتباطی تنگاتنگ با استقلال فردی و دیگر ارزش‌های مهم بشری دارد، امروزه جایگاه ویژه‌ای در مباحثات حقوقی و سیاسی دنیا داشته به طوری که امروزه به عنوان یکی از نمودهای حقوق بشر در عصر حاضر مطرح بوده است.

امروزه با بررسی سیر حکومت‌های بشری، می‌توان ادعا داشت که انسان بیش از پیش به رعایت حقوق بشر و حقوق شهروندی گرایش دارد. ساختار جوامع در طول تاریخ از امپراتوری‌های بزرگ، به سوی دولت‌های مطلقه و از دولت مطلقه به دولت-ملت‌ها گام برداشته و به خصوص در قرن بیستم است که حق رأی عمومی پذیرفته شده و مردم گرایی تا میر می‌نژاد سیطره یافته است که حتی دیکتاتورترین نظام‌ها نیز مدعی مردم سالاری هستند. اما این موضوع وجه دیگری داشته که این وجه نیز محصول تجدد و پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیکی بشر است؛ برای نمونه، وقتی امروزه در پژوهش‌ها سخن از نوسازی شخصیت با برق، خلق شخصیت‌های تازه از طریق جراحی مغز، رام کردن بچه‌های سرکش در مدارس دولتی از طرق شیمیایی، قرص بهره‌هوش، پاک کردن حافظه یا سد کردن راه آموزش و ... سخن به میان می‌آید، نمی‌توان به راحتی از

حرمت آدمیان علی‌الخصوص حفظ حریم شخصی انسان‌ها سخن گفت، بلکه حتی می‌توان گفت که در عصر حاضر حریم خصوصی انسان‌ها (که در مواردی شامل جسم، عقل و قلب نیز می‌باشد) به صورت عمیق‌تر و خطرناک‌تری در معرض تهدید است.

جایگاه «حق بر حریم خصوصی» در نظام حقوقی یک کشور از دو منظر قابل بررسی است: اول از منظر حمایتی؛ یعنی می‌توان با جرم‌انگاری رفتارهای ناقض این حق و اقدامات قضایی مناسب به مقابله با کسانی پرداخت که زندگی خصوصی و خلوت شهروندان را مورد تعرض قرار می‌دهند. دیگری از منظر مداخله و تهدید؛ یعنی دولت ممکن است در قلمرو خلوت و حریم خصوصی سه‌رندان اقدام به مداخله و ایجاد محدودیت در اختیار و انتخاب آنها نموده یا ممکن است این حریم توسط مقامات کیفری و امنیتی در راستای کشف و تحقیق جرائم مورد نقض و تعرض قرار گیرد و یا می‌توانست پیشگیری از وقوع جرم یا حفظ نظم اجتماعی، اخلاقی، بهداشتی و سیاسی موجب دخالت در خلوت و زندگی خصوصی شهروندان را فراهم سازد.

جالب توجه به نظر می‌رسد که مفهوم «حق بر داشتن خلوت و حریم خصوصی» برخلاف برخی از مفاهیم حقوقی نظیر مالکیت اموال مادی و قراردادهای که از قرن‌ها قبل در سیستم حقوقی و قضایی کشورها وجود داشته و درباره آنها کتاب‌ها و مقالات متعددی به رشته تحریر درآمده، مفهومی جدید بوده که بیش از یک سده از مطرح شدن آن در عرصه بین‌المللی نمی‌گذرد.

در قرن ۱۹ میلادی، «حریم خصوصی» در یک کشور به سیر یکسان و مشابه تحت لوای حق مالکیت توسعه پیدا کرد؛ بدین ترتیب که اصول قانون اساسی کشورها، مردم و اموالشان را در برابر دخالت‌های دولت مورد حمایت قرار دادند. اصل حقوقی و نیز ضابطه «خانه هر شخص پناهگاه اوست» در قرن نوزدهم کاربرد وسیعی پیدا نمود. ورود به حریم خانه‌ی افراد و یا مزاحمت و ممانعت از تصرف مالکان در ملک خود، با ضمانت اجرای مدنی و کیفری جدی روبه‌رو بود. ممنوعیت بازرسی و تفتیش و نیز قوانین مربوط به تجاوز به ملک غیر به عنوان ضامن و نگهبان حیطه خصوصی مالکان خانه پذیرفته شد. جبران خسارت‌های وارد شده در تجاوز به ملک غیر، حتی به جبران خسارت «تعرض به حیطه خصوصی و خلوت افراد» نیز تسری پیدا کرد و حق امنیت و آزادی‌های شخصی و مالکیت خصوصی در برابر هرگونه تعرض دولت و کارکنانش به حریم خانه‌ی افراد و خلوت زندگیشان به رسمیت شناخته شد.

رفته رفته با شناسایی ارزش حقوقی احساسات، حمایت از اشخاص در برابر صدمات بدنی به حمایت از آنها در برابر صدمات روحی گسترش پیدا کرد، قوانین در مورد مزاحمت و اذیت و آزار گسترش یافته و با ملاحظه شهرت و اعتبار فرد، قوانین تهمت و افترا به وجود آمد و در مفهوم کلی روابط خانوادگی انسان بخشی از مفهوم حقوقی زندگی وی شد.

عبارت مشهور «حق به حال خود رها شدن»^۱ عنوان دیگری بود که تحت لوای آن در گذشته، حق خلوت و حریم خصوصی مورد حمایت قرار می گرفت؛ به طوری که در سال ۱۸۳۴ دیوان عالی آمریکا در یک پرونده اظهار نمود که «از متهم هیچ چیز خواسته نمی شود و هیچ چیز پرسیده نمی شود، بلکه زمانی که ثابت نشود که او حقوق دیگران را نقض کرده، می تواند به حال خود رها شود»؛ با این حال «حریم خصوصی» هنوز به عنوان یک مفهوم حقوقی مستقل مورد نظر نبود تا اینکه در سال ۱۸۸۸ در یک کتاب درسی حقوقی، تحت عنوان «حق به حال خود رها شدن» مطرح گردید.

در سال ۱۸۹۰ اتفاقی مسیر و جهت توسعه حریم خصوصی را تغییر داد و موجب مجزا شدن حق خلوت و حق مالکیت از یکدیگر گردید. بران وارن مالک سربیه حقوقی هاروارد مقاله ای به قلم ساموئل وارن و لوییس براندیس تحت عنوان «حق تمتع از خلوت» منتشر نمود. نویسندگان بیان کردند که اگرچه حق خلوت پیش از این تحت لوای عنوان حق مالکیت مورد حمایت واقع شده است اما ضرورت به رسمیت شناختن این حق به طور مجزا از سربیه بل انکار است. نویسندگان مذکور که این مقاله را به دنبال چاپ یک گزارش ناخوشایند پیرامون ازواج دختران وارن نوشتند^۲ به انتقاد از مطبوعات و افرادی پرداخته که عواطف، احساسات، افکار و حیثیت دیگران را ملعبه هوی و هوس خود قرار داده و حریم خصوصی دیگران را مورد تجاوز قرار می دهند. در نتیجه پیشنهاد دادند که تعرض به حق خلوت و حریم خصوصی به عنوان یک شبه جرم جدید به رسمیت شناخته شده و بایستی آن را از ضربه زدن به شهرت و حیثیت و آبرو مجزا و متمایز دانست چرا که تعرض به خلوت اشخاص ضربه ی عمیق تری بر آنان وارد نموده و در نتیجه این تعرض، احساس کرامت، استقلال، فردیت، شأنیت و کمال انسان آسیب می بیند.

۱- To be let alone

۲- کلایهام، اندروز، ۱۳۸۹. مقدمه ای کوتاه بر حقوق بشر. ترجمه: مینو آقایی. تهران: نشر گرایش. چاپ اول.

در طول قرن بیستم تعرضات جدید ناشی از پیشرفت تکنولوژی شامل ضبط مکالمات تلفنی خصوصی، گذاشتن میکروفن مخفی یا دستگاه ضبط صوت در اماکن خصوصی، دوربین‌های عکاسی و فیلمبرداری، قابلیت کامپیوترها جهت جمع‌آوری، ذخیره‌سازی و به دست آوردن اطلاعات و ... باعث شد تا حفظ حریم خصوصی به عنوان یک حق مهم و اساسی شناخته شود به طوری که در سطح بین‌المللی با جدیت فراوانی دنبال شد و اعلامیه حقوقی بشر در سال ۱۹۴۸ در ماده ۱۲ و میثاق بین‌المللی حقوقی مدنی و سیاسی ۱۹۶۶ در ماده ۱۷ این حق را به رسمیت شناختند و این موضوع در کنگره‌های متعددی چون کنگره بین‌المللی حقوقدانان در وین در سال ۱۹۵۵، کنگره بین‌المللی حقوقدانان در سال ۱۹۵۹، کنگره حقوقدانان در استکهلم در سال ۱۹۶۷، کنگره اتحادیه بین‌المللی حقوقدانان در لندن در سال ۱۹۶۹ مورد بحث قرار گرفت.

مبانی شناسایی حریم خصوصی از «حق بر حریم خصوصی» شهروندان در جامعه را می‌توان در چهار بند مورد بررسی قرار داد: ۱- کمک به رشد و کمال شخصیتی ۲- محدود نمودن ماهیت توسعه طلب و مداخله‌گر دولت ۳- صلح جهانی ۴- حفاظت در برابر پیشرفت تکنولوژی. شناسایی «حق بر حریم خصوصی» در ردای منافع زیر است: ۱- کنترل اطلاعات شخصی و محرمانه خود ۲- کنترل دسترسی به شخصیت و تمامیت جسمانی و روانی خود ۳- کنترل توانایی خود برای اتخاذ تصمیمات مهم در مورد نوع سبک زندگی و خانوادگی جهت خود بیانگری و توسعه ارتباطات متنوع.

این سه مورد، ارتباط عمیقی با یکدیگر دارند. زیرا خدای هر یک از آنها انسان را آسیب‌پذیر کرده و در معرض فشار و استثمار دیگران قرار می‌دهد. یکی دیگر از دلایل مهم ضرورت شناسایی «حق بر حریم خصوصی» برای افراد جامعه، وجود دولت و قدرت و سلطه آن در جامعه است.

در واقع بایستی یکی از مبانی شناسایی «حق بر حریم خصوصی» را محدود نمودن ماهیت توسعه طلب، قدرتمند و در مواقعی ستمگر دولت دانست که اگر بی‌مهابا و بدون حد و مرزها شود، ممکن است افراد جامعه را فدای مصلحت و امیال سیاسی کند. بنابراین و قانونگذار بایستی به نحوی مرزهای عملکرد دولت را محدود نماید که دولت نتواند در راستای اعمال قدرت حتی‌المقدور به حریم خصوصی اشخاص تجاوز کند.